

ושינגטון והקונפליקט במזרח התיכון

מפרוץ אינתיפאדת אל אקצה ביולי שנת 2000
ועד הבחירות לרשות הפלשתינית בינואר 2005

קשיטוף בויקו

- ארה"ב ניהלה מאבק רב שנים נגד השפעותיה של בריה"מ באותן המדינות באזור אשר קיימו קשרים הדוקים עם מוסקבה – מצרים, סוריה ותימן.
  - ארה"ב ויתרה על מעמדה הניטרלי ביחס לקונפליקט הישראלי-ערבי – זאת לאחר מלחמת יום הכיפורים בשנת 1973, במהלכה השתמשו מדינות אופ"ק בנשק הנפט נגד המערב – לטובת תמיכתה היציבה במדינת ישראל.
  - עד לשנת 1979 קיימה ארה"ב ברית קרובה עם השח האירני הפרו-מערבי, מוחאמד רזה פאהלווי, ולאחר מכן נאבקה, באופן עקבי, ברפובליקה האסלאמית שהוכרזה על ידי האייתולה חומייני.
  - ושינגטון השיגה את תמיכתה של מצרים, בעקבות חתימת הסכמי קמפ דייוויד בשנת 1978, והעניקה את חסותה להבנות שנחתמו בין ראש ממשלת ישראל מנחם בגין לבין נשיא מצריים אנואר סדאת.
  - ושינגטון המשיכה – למרות הביקורת הנוקבת מצד חוגים שונים בארה"ב (במיוחד אחרי 11 בספטמבר 2001) – לקיים קשרים הדוקים עם המונרכיה התיאוקרטית של סעודיה.
  - בשנת 1991 ארה"ב יזמה ואף הובילה קואליציה הבינלאומית שמטרתה היה להגן על כוויית ועל שדות הנפט שלה שנכבשו בשנת 1990 ע"י עיראק.
  - ושינגטון הביאה לנפילת משטרו של סדאם חוסיין במאי 2003 וממשיכה להזיק את כוחותיה בעיראק על מנת לשמור על יציבותה של עיראק.
  - ושינגטון יוזמת פעולות למען עצירת הפצתו של נשק השמדה המוני באזור, בפרט נגד תכניותיה הגרעיניות של איראן.¹
- א. האינטרסים של ארצות הברית
במזרח התיכון
- וכח מיקומו הגיאוגרפי, ובהתחשב במשאבי האנרגיה המצויים בו, היה המזרח התיכון לאחד מן האזורים בעלי העניין הרב ביותר עבור הדיפלומטיה האמריקנית.
- מטרתיה המדיניות המהותיות ביותר של ושינגטון במזרח התיכון הן כדלקמן:
- לייצב את מעמדה הבכיר של ארה"ב באזור.
  - להבטיח את יציבות ההפקה והיצוא של הנפט הגולמי.
  - להביא לידי סיום – או לפחות למתן – את הקונפליקט הישראלי-פלשתיני.
  - לחזק ולהרחיב את עקרונות הדמוקרטיה במזרח התיכון.
  - לשמור על מנהיגותה של ארה"ב בסחר החליפין במדינות האזור.
1. ייצוב מעמדה הבכיר של ארה"ב
במזרח התיכון
- חלק ניכר מן הפעולות בהן נקטה ונוקטת ארה"ב במזרח התיכון מאז שנת 1948 מכוונות לשם השגת מטרה זו, ובפרט:
- ד"ר קשיטוף בויקו** (Bojko) השלים את לימודיו לתואר שלישי (היסטוריה של רוסיה) באוניברסיטת קרקוב (פולין). החל בשנת 1998 משרת **ד"ר בויקו** במשרד החוץ של פולין בנושאי המזרח התיכון ואפריקה. בין השנים 2005-2000 שרת המחבר בשגרירות ארצות בתל אביב בתפקיד נספח לעיתונות. **ד"ר בויקו** מרבה לפרסם בתחומי בעיתונות המקצועית.

¹ K. Bojko, "US Policy Towards the Middle East Conflict in the Light of Saudi, Egyptian and Jordanian Peace Initiatives", *The Polish Quarterly of International Affairs*, Summer 2002, vol. 11, No. 3, s. 28-30; J. Rynhold, "Israeli-American Relations and the Peace Process", *MERIA*, Vol. 4, No. 2, June 2000, <<http://meria.idc.ac.il/journal/2000/issue2/jv4n2a3.html>>; M. G. Bard, "Myth & Facts Online", *US Middle East Policy*, <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsources/myths/mf21.html#j>>, <<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/usa.html>>

2. הבטחת מאגרי הנפט הגולמי במזרח התיכון

הנשיאה באחריות לציביותם של מאגרי הנפט הגולמי במזרח התיכון (המהווים כ-65.3% מכלל מקורות הנפט בעולם) נכפתה על ארה"ב עקב ההתפתחויות שחלו באזור לאחר מלחמת העולם השנייה. כתוצאה מנסיגתם של הבריטים משטחי המנדט בארץ ישראל – שם כמה בשנת 1948 מדינת ישראל – ונסיגתם בשנות ה-50 וה-60 של המאה הקודמת גם משאר הקולוניות במזרח התיכון ומאזור המפרץ, והתעצמותו של הקונפליקט הישראלי-ערבי, הועמד האזור בפני סכנת ערעור. במצב זה, הממשל האמריקני השתדל להבטיח את הפקתו והובלתו של הנפט הגולמי באמצעות שמירה על המאזן הצבאי היחסי בין ישראל לבין המדינות הערביות השכנות. הגורם שבמשך עשרות בשנים השפיע על יציבותה של אסטרטגיה זו היה הצריכה הגבוהה של נפט בארה"ב, שהיא הצרכנית הגדולה בעולם, (לדוגמה: בשנת 1998 האמריקאים צרכו 18.92 מיליון חביות ליום, כמות שהיוותה כ-30% מן הייצור היומי העולמי של נפט גולמי), לזאת יש להוסיף את העובדה שבמשך שנים צריכת הנפט המיובא בארה"ב הלכה וגדלה. (בשנת 2003 כ-63% מהנפט הגולמי שנצרך בארה"ב מקורו היה ביבוא, לעומת כ-35% בשנת 1973 וכ-50% ב-1998).²

3. נקיטת פעולות יזומות שיובילו לסיומו או למיתונו של הקונפליקט הישראלי-פלשתיני (עוד לפרוץ אינתיפאדת אל-אקצה בשנת 2000)

הניסיונות הרציניים הראשונים להשכנת שלום במזרח התיכון בהם נקטה וושינגטון, נעשו בעת כהונתו של הנשיא ג'ימי קרטר וחתימת הסכם השלום בקמפ דייוויד. עובדות רבות מצביעות על כך שבאותה עת חזון השלום האמריקני במזרח התיכון הניח כי ניתן יהיה להביא לחתימת הסכם בין ישראל והמדינות הערביות השכנות, מעל לראשיהם של הפלשתינים. באופן עקרוני מי שהשפיע וגרם לשינוי בגישה זו של וושינגטון הייתה העמדה בה נקטו הפלשתינים בשטחי חבל עזה ויהודה ושומרון לאחר פרוץ האינתיפאדה הראשונה בדצמבר שנת 1987. אי לכך, התוכנית שהציעו האמריקאים בפברואר 1988, תוכנית שולץ, בקשה בין השאר, להגיע לשיחות בלתי אמצעיות בין ישראל, מצד אחד, לבין משלחת ירדנית פלשתינית, מצד שני. אולם, למרות התגייסותם ומעורבותם האישית של שניים ממזכירי המדינה של ארה"ב – ג'ורג' שולץ וג'יימס בייקר – לפעול למען פתרון הקונפליקט המזרח-תיכוני, הרי שעד לשנת 1990 לא הצליחו האמריקאים להוביל לשיחות בלתי אמצעיות בין ישראל לבין הפלשתינים.³

נקודת המפנה הגיעה רק אחרי סיומה של מלחמת המפרץ בשנת 1991. בעקבות הלחצים שהפעיל אז הבית הלבן על שני הצדדים, נערכה ועידת השלום במדרד (אוקטובר 1991), שהניבה, בחסותה של הדיפלומטיה האמריקאית, כמה מחזורי שיחות שדנו במשא ומתן ישראלי-פלשתיני וישראלי-ערבי בושינגטון בין השנים 1991-1993. הדיאלוג הישראלי-פלשתיני הבלתי אמצעי, שהחל באופן זה, הוכתר בהצלחה, ב-13 בספטמבר 1993 בבית הלבן, עם חתימתם של ראש הממשלה יצחק רבין ויו"ר הרשות הפלשתינית יאסר ערפאת על הצהרת עקרונות (אשר עובדה ונערכה לפני כן במידה רבה הודות לתיווך

הנורבגי), שהותאמה לעקרונות כינונה של האוטונומיה הפלשתינאית.⁴

פעם נוספת התגייסה וושינגטון למען מציאת פתרון לקונפליקט הישראלי-פלשתיני. היה זה לקראת סיום הקדנציה השנייה לכהונתו של הנשיא ביל קלינטון, בסוף שנות ה-90, ובשנת 2000. למרבה הצער, למרות התגייסותו האישית של הנשיא האמריקאי, גם במישור הישראלי-סורי (פסגת זינבה, מרץ 2000), לא עלה בידי האמריקנים לסיים את המשבר.⁵

4. וושינגטון פועלת לחיזוק והרחבת הדמוקרטיה במזרח התיכון

מתן סיוע למדינת ישראל, הדמוקרטיה היחידה באזור, במשך עשרות בשנים, התפרש על ידי חוגים רבים בארה"ב, באופן חד משמעי, כחיזוק התפתחותה של הדמוקרטיה במזרח התיכון. עם זאת, מן הראוי להדגיש כי לבד מן הסיוע לישראל, עד לתקופת נשיאותו של ביל קלינטון בשנות ה-90, לא הפגינה וושינגטון שום פעילות מיוחדת למען האצת תהליכים דמוקרטיים בארצות ערב השכנות. על שינוי עמדתה של וושינגטון בסוגיה זאת השפיעו באופן עקרוני שני אירועים. הראשון היה הישענותו של העורף האינטלקטואלי בממשלו המתהווה ב-2001 של ג'ורג' בוש על מערך של פוליטיקאים בעלי השקפת עולם ניאו-קונסרבטיבית, הקשורים ליוזמת Project for the New American Century (PNAC). וכתב העת The Weekly Standard, המתאפיינים בנקיטת עמדה מוסרית ביחס למדיניות החוץ, וברצון להפיץ ברבים את השקפת עולמם. מתמיהה העובדה, שרבים מן הניאו-קונסרבטיבים הראשיים הקשורים לממשל העכשווי השתתפו בעבר בצוות העבודה של הנשיא רונלד רייגן (בניהם: ריצ'רד צייני, פאול וולפוביץ', נורמן פודהורץ, אליוט אברמס, ריצ'רד פרל, ג'ון קירקפטרק ועוד) שם הם ייצגו את האנטי-קומוניזם העקרוני בעימות עם מוסקבה. לאחר השתלטותם של הניאו-קונסרבטיבים על ממשלו של בוש, גם נשיא ארה"ב וגם יועציו הניאו-קונסרבטיבים הקרובים ביותר הגדירו באופן ברור שהאויבים הטבעיים של אמריקה הדמוקרטית הם המשטרים הטוטליטריים העושים שימוש בטרור, ובראשם משטרו של סדאם חוסיין.⁶

האירוע המכריע השני, אשר שינה באופן מוחלט את גישתה של אמריקה לבעיית המזרח התיכון וגרם, בין השאר, לכך שהציבור האמריקני יעניק תמיכה מסיבית למדיניות הממשל המצדדת בפעולה אקטיבית שבכוחה להוביל לשינויים דמוקרטיים במזרח התיכון, היו פיגועי ה-11 בספטמבר 2001. פתיחתה של ארה"ב במלחמה בטרור העולמי, בהתאם לתביעתם של הניאו-קונסרבטיבים, הפלתו בשנת 2003 של סדאם חוסיין ונוכחותה הצבאית של ארה"ב בעיראק (ולפני כן באפגניסטן), מצטרפים באופן טבעי למלחמתם של האמריקנים במשטרים הטוטליטריים, כך הפשיזם והקומוניזם בעבר, כך הפונדמנטליזם האסלאמי והטרור שהוא מחולל, בהווה.

התולדה הטבעית של התגייסותה הצבאית של ארה"ב במזרח התיכון הייתה גיבושה של תכנית שתעודד את תהליך הרחבת הדמוקרטיה בעולם המוסלמי-ערבי. היזמה בעניין זה, שחזתה את כינונו של "מזרח תיכון גדול", הוצגה

EIA. United States Country Analysis Brief, M. G. Bard, U.S. Middle East Policy and Oil, Jewish Virtual Library (JVL) <http://www.us-israel.org/jsource/US-Israel/usoil.html>

² בשנת 2003, כ-42% מן הנפט המיובא לארה"ב מקורו היה במדינות אר-פיק. רובם של הספקים, מעל 20 במספר, הן אר-צות לא אסלאמיות: מכסיקו, וונצואלה וניג'ריה. ספקיות הנפט הערביות הן: ערב הסעודית, השנייה בגודלן מבחינת היקף אספקת הנפט לארה"ב. המספקת 13.4% מן הנפט היבוא התצרוכת. גובה היבוא בשנת 2003 מערב הסעודית הגיע ל-17,308 מיליארד דולר עיראק – גובה היבוא ממנה הסתכם ב-4,573 מיליארד דולר, אלג'יר – 4,092 מיליארד דולר וכווית – 2,107 מיליארד דולר אמריקאי.

³ A Survey of Arab-Israeli Relations 1947-2001, D. Lea (ed.), London, 2002, pp. 16-21

⁴ J. Brobakk, "After the Cold War: Structural Changes and Israeli-Palestinian Rapprochement", <<http://www.hf.uib.no/smi/pao/brobakk.html>>; K. Bojko, "Konflikt izraelsko-syryjski a sprawa palestyńska", [w:] Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ – POLITEJA, nr 1, Kraków 2004., s. 61; S. Avineri, "Israel and the End of the Cold War. The Shadow has Faded", *The Brookings Review*, Vol. 11, No. 2, p. 26-31; H.A. Kissinger, *Balance of Power Sustained*, *Rethinking America's Security*, pp. 239-240

⁵ Ibid

⁷ G.C. Gambill, "Jumpstarting Arab Reform: The Bush Administration's Greater Middle East Initiative", *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 6, No. 6-7, June/July 2004, <http://www.meib.org/articles/0407_me2.htm>; E. Sohar, *A Palestinian State in American Policy*, 2000; R. Boschwitz, "A Palestinian State and American Interests", *Israel and Palestinian State: Zero Sum Game*, Ariel Center for Policy Research, Shaarei Tikva 2000.

⁸ "Remarks Following a Meeting with Former National Security Officials on the Sale of AWACS Planes and Other Air Defense Equipment to Saudi Arabia", October 5, 1981, <http://www.reagan.utexas.edu/resource/speeches/1981/100581d.htm>

⁹ US Census Bureau, Foreign Trade Statistics, <http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/exports/c5170.html> לשם הוואה – היבוא האמריקני ממדינות ערב כמו מצרים או ירדן לשנת 2004 לא היה גדול יותר מ-1 מיליארד דולר. G.C. Gambill, "Explaining the Arab Democracy Deficit, Part II: American Policy", *Middle East Intelligence Bulletin*, August-September 2003, <http://www.meib.org/articles/0308_me1.htm>; Saudi-US Relations Information Service, <http://www.saudi-us-relations.org/newsletter2004/saudi-relations-interest-01-21.html>

¹⁰ US Census Bureau, Foreign Trade Statistics, <http://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/exports/c5081.html>

¹¹ Israeli Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gov.il/mfa>; K. Bojko, "Stosunki Izraela z Unią

לעומת 4,595 מיליארד דולר בשנת 2003 ו-14,364 מיליארד דולר בשנת 2000. מלבד הנפט המיובא מסעודיה וכוויית, מירב הייצוא הערבי לארה"ב הינו של חומרי גלם ופירות, ואילו הייצוא האמריקאי למדינות ערב הוא של מוצרי צריכה.⁹

שונים לחלוטין הם יחסי הכלכלה של ארה"ב עם ישראל. רוב הייצוא מישראל לארה"ב הוא של מוצרי היי-טק ולחברות הישראליות מעמד משמעותי ביותר בשוק האמריקני. רק בשנת 2004 יבאה ארה"ב מישראל סחורות בשווי של כ-9,197 מיליארד דולר.¹⁰ המעמד הגבוה של ישראל בשוק האמריקני נובע גם מאיכות המוצרים וגם מן העובדה שישראל הצליחה לנצל את ההזדמנות שנוצרה בעקבות החתימה, ב-22 באפריל שנת 1985, על הסכם הסחר החופשי עם ארה"ב, שבהסתמך עליו, החל משנות ה-90, נקשרו קשרי הדוקים עם חברות אמריקניות, ביניהן חברות העוסקות בייצור בטחוני (מהצד הישראלי בולטת פעילותן של אלביט, IAI ורפאל). כעת, השוק האמריקני לצד זה האירופי, הוא עבור ישראל שוק בעל עדיפות ראשונה. שתי המדינות מנהלות מיוזמים כלכליים משותפים, רבים מהם ניכרים בחשיבותם עבור האמריקאים בתקופת מתקפת הטרור הנוכחית כדוגמת נשק נגד טילים (בין השאר פרויקט טיל ה"חץ"). ראוייה לתשומת לב גם השתלבותם זה בזה של האינטרסים של שתי המדינות בתקופת ההתרחבות לעבר שווקים נוספים, (לרבות יצוא סחורות לשוקי אסיה והאיחוד האירופי) וכן העובדה, שבין נציגיהן של החברות הישראליות והאמריקניות שורת הבנה רבה ונעדרים החששות הקשורים לענייני בטחון, כאלה הצצים ועולים באופן מיוחד בעת שיתוף פעולה כלכלי בין ארה"ב לבין מדינות ערב (במיוחד אחרי אירועי 11 בספטמבר 2001).¹¹

■ ב. הגורמים הפנים-אמריקניים המשפיעים על עיצובה של מדיניות ארה"ב כלפי הקונפליקט במזרח התיכון

מיכתה המתמדת, מאז שנת 1973, של וושינגטון בישראל בקונפליקט המזרח-תיכוני, אין לפרשה קבלתה ללא סייג של המדיניות הישראלית. משמעה האחד והיחיד הוא שהבית הלבן מכיר בכך, שישראל, הדמוקרטיה היחידה באזור, היא בת ברית אשר, בין השאר, עקב בעיותיה הקיומיות שלה, יכולה לערוב לארה"ב על שמירת היציבות באזור. ישראל ממלאת את תפקיד "נושאת המטוסים האמריקנית במזרח התיכון שאין להטביעה". במשך שנים ישראל הייתה, מחד גיסא, לחלק מן הנוכחות האמריקנית באזור, ומאידך גיסא, היא גלמה בעיני וושינגטון אופן של לחץ נגיש ונוח הפועל על מדינות ערב השכנות.

גורם נוסף, שאין להתעלם ממנו בבואנו לתח את מדיניותה של וושינגטון כלפי ישראל, הוא האידיאליזם האמריקאי המסורתי ותחושת השליחות של ארצות הברית בבואה לתמוך במדינות דמוקרטיות, שליחות אשר לדעת אמריקאים רבים מוטלת היום על כתפיה של ארה"ב, כמעצמה הגדולה ביותר, והיום גם היחידה. נראה,

לראשונה על ידי הנשיא בוש בנאום שנשא בושינגטון בנובמבר 2003. לאור הצהרותיו הרשמיות של הנשיא, סילוק משטרו של סדאם חוסיין היה רק הפתיה שיביא לעיראק וגם ולמדינות האזור האחרות את הדמוקרטיה. במקרה של עיראק, נוכחות ארה"ב וצבאות הקואליציה כנוכחות מייצגים על גדות הפרת, מטרתה לסייע לכינונה של הדמוקרטיה ובהמשך לחיזוקה. בחירות חופשיות בעיראק בשנת 2005, בפעם ראשונה בתולדות מדינה זו, נערכו תוך שיתוף פעולה הדוק עם הצבא האמריקני.⁷

מגילויי דעת של רבים מנציגיו הבכירים של הממשל האמריקאי משתמע כי וושינגטון מטפחת תקווה לפיה תפיסת ההנהגה ברשות הפלשתינית ע"י מוחמד אבאס (אבו מאזן) בינואר 2005, לאחר מותו בנובמבר 2004 של יאסר ערפאת, תביא לכך שגם פלשתינ העצמאית המתהווה תושגת על יסודות דמוקרטיים. רבים הגורסים כי השינויים שהתרחשו בפברואר 2005 בבירות לאחר מותו של הנשיא הקודם רפיק חרירי יובילו גם הם להרחבתה וחיזוקה של הדמוקרטיה.

5. שמירה על מנהיגותה של ארה"ב בתחום סחר החליפין באזור

מסורת של שיתוף פעולה כלכלי בין ארה"ב לבין מדינות האזור החלה עוד לפני מלחמת העולם השנייה. עוד בשנת 1933 החברה האמריקאית Standard Oil of California (חברון) קבלה מריאד זיכיון לחיפוש נפט בחלקה המזרחי של ממלכת ערב הסעודית (מעט מאוחר יותר גם החברות Exxon, Texaco, Mobil נטלו על עצמן התחייבויות במדינה זו).

אין ספק שפרגמטיזם הוא המכוון את ארה"ב ביחסיה הכלכליים עם מדינות האזור, ובמיוחד עם ערב הסעודית, השותפה הגדולה של ארה"ב מבין מדינות הערב. פרגמטיזם זה בא לידי ביטוי גם בשנת 1978 כאשר וושינגטון – חרף התנגדותו של הלווי היהודי בארה"ב – מכרה לריאד מטוסי F-15 חדישים, וגם בשנת 1981, כאשר ממשלו של רייגן לא נתקל בשום קושי מצד הקונגרס לאשר חוזה ענק ששווי 8.5 מיליארד דולר למכירת מערכת AWACS (מטוסי בואינג 747 מצוידים במערכות אתראה). הנימוק בזכותו השיג הבית הלבן את הסכמתו של הקונגרס הוא שארה"ב זקוקה ליחסים קרובים ביותר עם מדינה שבעלתה עתודות הנפט הגדולות ביותר בעולם ל-50 השנים הבאות. (באמצע שנות ה-80 שוערכו ב-175 מיליארד חביות, ובשנת 1997 בערך 265 מיליארד חביות). זאת ועוד – הסכנה הנשקפת מכיוון איראן ובריה"מ (בעלת השפעה בדרום תימן) למרבצי הנפט הסעודיים מחד, ומאידך, הסכמים עם ריאד, נועדו להראות לישראל שהיא איננה בעלת הברית היחידה של ארה"ב באזור. יתירה מזאת, החוזים לטווח ארוך חיזקו את מעמדה של התעשייה האמריקנית בשוק הסעודי.⁸

חשיבותם הרבה של הקשרים המיוחדים בין ארה"ב לבין סעודיה באה לידי ביטוי בהיקף ובגובה חילופי המסחר, יש לזכור כי מזה זמן רב רושמים לעצמם האמריקאים מאזן מסחרי שלילי, בשל רכישות נפט בסעודיה. מגמה זאת התחזקה עוד יותר לאחר ההעלאה האחרונה של מחירי הדלק בשוקי העולם. (לדוגמה, בשנת 2004 הייצוא של ארה"ב לערב הסעודית הסתכם ב-5,245 מיליארד דולר

שהנוכחות הצבאית האמריקנית באזור מאז שנת 2003, אינה משנה באופן עקרוני את יחסה של ארה"ב לישראל. רבות הראיות לכך שבהערכותיהם לגבי המדיניות ארוכת הטווח באזור, האמריקאים לוקחים בחשבון את התחזיות הדמוגרפיות ביותר רחוקות, המלמדות שאם ריבוי האוכלוסין ימשיך במגמתו הנוכחית (כלומר כ-3.5% לשנה לאוכלוסייה המוסלמית, לעומת 1%-2% לאוכלוסייה היהודית), בסביבות שנת 2020 הערבים יהוו בערך 32% מאוכלוסיית מדינת ישראל, ו-58% מתושבי ארץ ישראל בין הים לירדן.¹²

כפועל יוצא מכך אנו עדים לניסיונות חוזרים ונשנים מצד האמריקאים לשמור במידת האפשר על יחס מאוזן ואובייקטיבי כלפי הצדדים המערבים בסכסוך. מדיניות זו מוצאת את ביטוייה בכך שמצד אחד מעניקה ארה"ב סיוע פוליטי וכלכלי למדינת היהודים, בין השאר באמצעות מענק גדול מדי שנה בשנה, ומצד שני וושינגטון תומכת באופן עקבי בהחלטות איו"ם – רבות מהן נחשבות בישראל כפרו-פלשתינאיות – לרבות ההחלטה המתייחסת לחזרה לגבולות 1967, ההתנגדות העקבית לפיתוח ההתיישבות היהודית בשטחי ישי"ע והסירוב להכיר בסיפוח הישראלי החד צדדי של ירושלים המזרחית (בשנת 1980) ושל רמת הגולן (בשנת 1981).

חרף אותם מאמצים, הפוליטיקאים הפלשתיניים טוענים – בהצבעים בין השאר על מקורות אמריקניים רשמיים לפיהם העלות הכוללת של הסיוע של ארה"ב לישראל, כולל מענקים והלוואות, בין השנים 1949-2004, הסתכם בכ-100 מיליארד דולר – שהאמריקאים מנהלים מדיניות חד צדדית של משוא פנים בהעדיפם את מדינת ישראל.¹³

1. השדולה היהודית בארה"ב

הגולה היהודית בארה"ב המונה כ-6 מיליון נפש (שהם כ-2.2% מאוכלוסיית אמריקה)¹⁴ הצליחה לבנות שדולה חזקה ובעלת השפעה, הדואגת להתייחסות החיובית של הממשל האמריקני כלפי ישראל. הארגון היהודי הגדול ביותר ובעל ההשפעה הרבה ביותר באמריקה, הנושא אופי פוליטי, אשר יוזם פעולות למען הענקת סיוע ממשלתי אמריקני לישראל הוא ארגון אייפא"ק (AIPAC – American Israel Public Affairs Committee). משרדו הראשי של הארגון השוכן בווינגטון, חולש על שבע מחלקות אזוריות ועל כששים אלף חברים, מעסיק כמאה עובדים ומחזיק בתקציב שנתי של 13-16 מיליון דולר. את האמצעים לפעילותו הוא מקבל, בין היתר, מוועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים הגדולים (CPMAJO Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations), המרכיב כ-55 ארגונים יהודיים שונים בארה"ב, ביניהם, Hadassah, American Jewish Congress, ועוד.¹⁵

מלבד השדולה למען הסיוע הפיננסי של ארה"ב לישראל (במשך שנה קרוב ל-100 יוזמות תחיקתיות פרו-ישראליות) אייפא"ק מתגייס גם לפעילות פוליטית גרידא, באמצעות מניעתן האפשרית (למשל בקונגרס) של פעולות אנטי ישראליות הננקטות ע"י לובי פרו-ערבי וארגון תמיכה למען יוזמות המביאות תועלת למדינת ישראל. למשל, בשנת 1995, בזכות הלחצים שהפעיל אייפא"ק, הקונגרס האמריקני קיבל החלטה על העברתה של שגרירות ארה"ב

מתל-אביב לירושלים, אך הדבר – בגלל העדר פתרון לקונפליקט הישראלי-פלשתיני – מאלץ מדי שנה בשנה, את נשיא ארה"ב להופיע בפני הקונגרס ולבקש לדחות את תאריך יישום ההחלטה. עניין זה מנוצל באופן מסורתי על ידי הממשלים האמריקנים, בזה אחר זה, למטרות פוליטיות, ולראיה העובדה שהנשיא בוש הבטיח (בפגישתו עם פעילי אייפא"ק ביוני 2000 בתקופת מערכת הבחירות) שאחד ממהלכיו הראשוניים לאחר כניסתו לתפקיד הנשיא יהיה העברת שגרירות ארה"ב מתל-אביב לירושלים.¹⁶

אחד מאמצעי הלחץ היעילים ביותר מצד ציבור הבוחרים היהודי בארה"ב, המופעל על חברי הרשות המחוקקת האמריקנית בסוגיית התמיכה בישראל ובהענקת סיוע כלכלי למדינת היהודים, הוא ניצולם של המוסדות הפיננסיים הקיימים העוסקים במימון מערכות הבחירות, הנקראים PAC (Political Action Committee) (המוסד הפרו-ישראלי הראשון הוקם בשנת 1978). על פי Washington Report מ-126 משרדי PAC פרו-ישראליים, מתוכם למעלה מ-50 משתתפים באופן פעיל בכל מערכות הבחירות באמריקה.

2. השדולה הערבית בארה"ב

בארה"ב חיים כיום 3 מיליון אמריקנים ממוצא ערבי, מתוכם 90% בערים הגדולות. הריכוז הגדול ביותר של אוכלוסייה ערבית בארה"ב נמצא בלוס אנג'לס, דטרויט, ניו יורק, שיקגו, וושינגטון. רובם של הערבים האמריקאים הם נוצרים שמוצאם מלבנון, (47%), סוריה (15%), מצרים (9%), פלשתינ (6%), עיראק (3%) ועוד. 42% בקירוב מתוך הערבים האמריקאים הם קתולים, 23% הם פרבוסלאביים, ו-12% הם פרוטסטנטיים. 23% מן הערבים האמריקאים הם מוסלמים.

מעמדה הגבוה באופן יחסי של הקבוצה החברתית הערבית בארה"ב נובע מן העובדה ש-82% מן הערבים האמריקאים סיימו לפחות בית ספר תיכון, 15% הם בעלי השכלה גבוהה, ורק 5.9% הם מובטלים. למרות ש-69% מהם לוקחים חלק בחיים הפוליטיים באמריקה, לרבות השתתפות בבחירות, הרי שאוכלוסייה זו, כפי שמראים הסקרים, מאוד מפוצלת בנטיותיה הפוליטיות וקולותיה נחלקים בין המפלגות השונות (בתקופת הבחירות לנשיאות בשנת 2004, בגלל המערכה שהתקיימה אז בעיראק, הרוב המכריע של ערביי ארה"ב תמך ב ג'ון קרי, המועמד הדמוקרטי). יש לציין כי הודות לכישורים אישיים, הרבה ערבים אמריקנים הצליחו בשנים האחרונות להשיג מעמד משמעותי בתוך הממשל האמריקני.¹⁷

סוגיה נפרדת מהווה בעיית זהותם העצמית של ערביי ארה"ב המוסלמים, הנובעת לא רק מקשיי השתלבות בחברה האמריקנית הרב-תרבותית, אלא בעיקר בשל הגדרת זהותם המשותפת עם המוסלמים ממוצא האפרו-אמריקני – עמם הם מזדהים אידיאולוגית. למרות קידום החברתי המהיר של הערבים האמריקאים, הרי שעד עצם היום הזה הקבוצה החברתית הזאת לא הצליחה ליצור בארה"ב לובי השווה בכוחו לזה שייצר הציבור היהודי. יתרה מזו, אף על פי, שבאופן רשמי, אחד מן הנציגים הבולטים של האוכלוסייה הזאת, הנשיא של Arab American Institute ד"ר ג'יימס זוגבי, הביע גינוי כלפי

Europejską w kontekście procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie", w: *Akademia Dyplomatyczna MSZ*, Warszawa, nr 6, 2003.

A. Soffer, *Israel. Demography 2000-2020, Dangers and Opportunities*, Haifa, 2001, pp. 17-23.

United States Embassy (Israel), "US Assistance to Israel", <<http://www.usembassy-israel.org/issrael/>>; M. Rabie, *The Politics of Foreign Aid. US Foreign Assistance and Aid to Israel*, New York 1988, s. 88-89; R.H. Curtiss, "The Cost of Israel to US Taxpayers", *Washington Report on Middle East Affairs*, <http://ifamericaknew.org/download/cost_of_israel.pdf>; לדעתו של ר.ה. קורטיס העלות הכוללת של ארה"ב במתן סיוע לישראל (שכוללת גם "עזרה סמויה") הסתכם עבור משלם המסים האמריקאי בשנת 1998 בלבד – בסך של כ-134,791 מיליארד דולר לר ארה"ב.

American Jewish Year Book 2003, Vol. 103, New York 2003, p. 160.

"The Israel Lobby", <<http://www.webcom.com/hrin/magazine/israellobby.html>>

"AIPAC – About Us; Who We Are", <<http://www.aipac.org/documents/whoweare.html>>; N. Sakhnini, "The Zionist Lobby in the USA", <<http://www.angelfire.com/ia/palestinefoever/zionistlobby.html>>

"The Arab American Vote in 2004", <<http://www.aaiusa.org/finalpoll2004.htm>> 28.5% תמך בו בקרי, ו-63% תמכו בבוש.

בדומה לימי מבצע סופת המדבר ב-1991, גם על מלחמתה בעיראק משלמת וושינגטון במטבע ישראלי. הפעם הייתה זו "מפת דרכים" שנועדה להשיב את מדינת היהודים אל גבולות ה-4 ביוני ולהטיל בחיקה מטען חבלה בדמות מדינה ערבית, ה-23 במספר. כרגיל במקרים כאלה מי שנוטל על עצמו את מטלת ייצוג האינטרס הערבי, הסעודי בעיקר, היא מחלקת המדינה, הפעם בכיכובה של קונדוליסה רייס.

רגע מבין. בסיום פגישתו עם מועצת ישי"ע שכח רוה"מ להסיר את תמונתו של מאיר כהנא מן הקיר. למזלו קונדי לא זיהתה את מנהיג "כך".

2002, צבא ההגנה לישראל העביר לידיו, למעשה, שליטה ישראלית מלאה על שטחי יהודה ושומרון. בעקבות פעולת כוחות צה"ל, נותר ערפאת מבודד, למעשה עד מותו בשנת 2004 בין חורבות המוקעתה ברמאללה.²²

את תמיכתו במבצע "חומת מגן" הישראלי נימק הנשיא ג'ורג' ו. בוש בכך ש "לישראל יש זכות להגן על עצמה". אולם בה בעת, הבית הלבן לא הרשה לראש הממשלה אריאל שרון להרוס לחלוטין את מסגרת האוטונומיה ולא הניח לו לגרש את ערפאת, מפני שבהתאם להערכות האמריקאים הדבר היה מביא לערעור המוחלט של האזור ועלול היה לבטל, או לדחות לזמן ממושך, את ביצועו המתוכנן של המבצע בעיראק.

למרות כיבושם, בפעם השניה, של חבלי יהודה ושומרון ע"י צה"ל, ישראל לא הצליחה להשמיד באופן סופי את תשתית הטרור בשטחי האוטונומיה הפלשתינית. יתרה מזו, ארגוני הטרור הפלשתינים – חאמס, הג'יהאד האסלאמי, החזית העממית לשחרור פלסטין, גדודי חללי אל אקצה וכד', אשר בזמן האינתיפאדה השיגו לעצמם מידה רבה של עצמאות ואי תלות ברשות הפלשתינית, חיזקו את מעמדם בשטחה של רצועת עזה.²³

3. יוזמת בוש – מפת הדרכים למזרח התיכון

מנקודת מבטה של וושינגטון, סיכום של מבצע חומת מגן, יחד עם השינויים שהחלו להסתמן אז בשטחה של האוטונומיה הפלשתינית, לרבות התגברות היחס הביקורתי כלפי ערפאת מצד הממסד הפוליטי של האוטונומיה, הצביעו על הזדמנות ריאליסטית לשיבה לתהליך שלום ישראלי-פלשטיני. מזכיר המדינה של ארה"ב, קולין פאוול, התבטא בנושא זה באופטימיות רבה באמצע אפריל 2002, במסע שערך למזרח התיכון. הסוגיה של הרגעת המצב במזרח התיכון, הייתה אחד הנושאים החשובים שנידונו בשיחות שקיים אריאל שרון בעת שהותו בווינגטון בתאריכים שבין 5 ל-7 במאי 2002, עם הנשיא בוש.²⁴

במצב זה, ב-24 ביוני 2002, יצא הנשיא בוש בהצעה חדשה שמטרתה להביא שלום למזרח התיכון, הצעה המכונה *מפת הדרכים*. המרכיב העיקרי המבדיל בין התכנית הזאת לבין יוזמות שלום אמריקניות קודמות, היה שינוי בהתניות הפוליטיות החיצוניות במזרח התיכון, הנובעות מהתנגדות הבלתי אמצעית של ארה"ב באזור והפלתו המתוכננת על ידי וושינגטון, של סדאם חוסיין. היוזמה החדשה של בוש הניחה שהפלשתינים יכירו בזכותה של ישראל להתקיים בשלום ובביטחון, וכן, שבאוטונומיה הפלשתינית יתקיימו בחירות במטרה להעלות שלטון חדש, שינהיג את הרפורמות הנחוצות, יסיים את האינתיפאדה ויחסל, בשטחים שתחת שליטתו, את תשתיות הטרור. הייתה ציפייה אמריקנית, בין היתר, שישראל תביע את הסכמתה להקמתה של מדינה פלשתינית עצמאית, לעצירת הבניה בישובים שבשטחים המוחזקים ותסיג את צה"ל מן השטחים עליהם השתלט מאז תחילתה של אינתיפאדת אל אקצה.²⁵

על מנת לשדל את שני הצדדים המעורבים בסכסוך להיברות, האמריקאים נקטו בטקטיקה של לחצים מדיניים וכלכליים. במקרה של ישראל, התמריץ היעיל לפתיחת הדיאלוג המדיני הייתה ההבטחה להעביר חבילה

K. Bojko, "Ocena²² przebiegu intifady Al-Aksa" (od września 2000 r. do kwietnia 2002 r.) *Ekspertyzy MSZ*, nr 110, Warszawa, czerwiec 2002; אלוף בן, "למעשה ערפאת היה משותק ברמאללה מדצמבר 2002", *הארץ*, 29.3.2002.

Jerusalem Media & Communication Centre (JMCC), Public Opinion Polls, מאושר על ידי המכון הפלשטיני; <<http://www.jmcc.org/publicpoll/results.html>>

א. בן, *הארץ*, 18.04.2002.

"Current Events, Road Map for Peace", <http://www.palestinefacts.org/pf_current_roadmap.php>; "Quartet Roadmap to Israeli-Palestinian Peace", *Mid East Web*, September 17, 2002, <<http://www.mideastweb.org/quartetm1.htm>>

"The Middle East Road Map", <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/>>

של סיוע כלכלי בסכום כולל של 10 מיליארד דולר (מיליארד אחד בצורת מענק בלתי חוזר, ו-9 מיליארד דולר בצורת ערבויות אשאל). לאוטונומיה הפלשתינית, מלבד ההבטחות לסיוע כלכלי, הציעו מתן תמיכה לממשל הדמוקרטי החדש שייבחר.

היות והנשיא בוש איבד את אמונו בערפאת (קולין פאוול נטה לפשרה בעניין זה), האמריקאים הציעו פתרון שיכול היה לאפשר את הנטילה ההדרגתית של השלטון הממשי מידי של מי שהיה עד כה המנהיג הפלשטיני. הדבר התבצע באמצעות כינונה של משרת ראש ממשלה – שעד עכשיו לא הייתה קיימת במסגרת החקיקתית של האוטונומיה – ששרי הממשלה יהיו כפופים לו. (עד לתקופה זו כל חברי הקבינט הפלשטיני היו כפופים באופן ישיר לנשיא ערפאת). ב-16 ביולי וב-17 בספטמבר 2002, *מפת הדרכים*, שהוכרזה ביוני 2002 ע"י הנשיא בוש, קבלה את תמיכת חברי "הקווארטט" לענייני השלום במזרח התיכון, שכלל מלבד ארה"ב גם את האיחוד האירופי, האו"ם ואת רוסיה.²⁶

הגרסה הראשונה של *מפת הדרכים* התקבלה בביקורת הן מצד האוטונומיה הפלשתינית והן מצד ישראל, כך שתמיכת הקווארטט העלתה באופן משמעותי את מעמדה של יוזמת בוש, ובכך אילצה את הצדדים המעורבים בסכסוך להפגין את רצונם הטוב.

האירוע שהיווה את נקודת המפנה, אשר השפיע על החשת יישומה של *מפת הדרכים* היה תחילת המתקפה על עיראק, ביום 20 במרץ 2003, ע"י ארה"ב וכוחות הקואליציה. בולטת העובדה, שעוד באותו היום הביע ערפאת את הסכמתו לכינונו של תפקיד ראש הרשות הפלשתינית, ולכך שלראש הממשלה החדש תינתן הסמכות למנות שרים ולזמן מועצות שרים. נראה שמה שהשפיע על

“Operation Iraqi Free-²⁷
dom”, <http://www.
whitehouse.gov/news/
releases/2003/03/200303
19-17.html>; “Iraq War”,
<http://www.worldhistory.
com/iraq-war.htm>; Pa-
lestine Facts, Who Was
Mahmoud Abbas?’,
<http://www.
palestinefacts.org/
pf_current_mahmoud_
abbas.php>

²⁸ ארי שביט, “הקפאון הגר’
דול”, הארץ, 8.10.04,
<http://www.haaretzdaily.
com/hasen/pages/ShArly.
html?itemNo=485929&
.contrasID=1>

²⁹ ז. בראל, “מאחורי הקל’
עם של הפסגה”, הארץ,
4.6.03

³⁰ “Hamass, Jihad Defy
Sharm El-Sheikh Summit”,
The Palestine Chronicle,
June 04, 2003, <http://
www.palestinechronicle.
com/story.php?sid=
20030604155811864>

³¹ BICOM, Daily Briefing, No-
vember 13 2003, <http://
www.somethingjewish.
co.uk/articles/596_bicom_
daily_briefing.htm>

³² Geneva Accord (Bellin-
Abd Rabbo Document),
October, 2003, <http://
www.mideastweb.org/
geneva1.htm>; “Geneva
Architects to Meet Wolfow-
witz”, *News Arab World*,
December 04, 2003,
<http://english.aljazeera.
net/NR/exeres/6B96AAF8-
77ED-45B3-A7AA-320E7-
3095E2D.htm>

³³ Security Council Resolu-
tion 1515 (2003), “The
Situation in the Middle
East, Including the Palesti-
nian Question”, <http://
daccessdds.un.org/doc/
UNDOC/GEN/N03/621/85/
PDF/N0362185.pdf?
OpenElement>; “After
Adoption of the Road Map
Resolution by the UN Se-
curity Council, Russia Ex-
pects Practical Steps from
Israel and PNA, *Pravda*,

החלטותיו של ערפאת היה החשש שישארל תנסה לצלל אל מעורבותה של ארה"ב בעיראק על מנת להוציא לפועל מבצע נוסף בשטחי האוטונומיה. לתפקיד ראש הממשלה מונה מי שהיה במשך שנים רבות פעיל הארגון לשחרור פלסטין, הפת"ח, איש שנהנה ממוניטין בעולם כפוליטיקאי של פשרות, אבו מאזן. לשם הקמת הממשלה הקציב ערפאת לאבו מאזן חמישה שבועות.²⁷

ב-23 במאי שנת 2003 נתנה ממשלתו של שרון את הסכמתה, תוך הבעת 14 הסתייגויות, לקבלתה של מפת הדרכים. יש לציין, שישארל הסכימה לקבל את מפת הדרכים רק לאחר הכרזתו הרשמית של הנשיא בוש (ב-1 במאי 2003) על סיומו של המבצע בעיראק. קדם להחלטת הממשל הישראלי משא ומתן עם נציגי הממשל של ארה"ב (מן הצד הישראלי ניהל את המו"מ דב וייסגלס, יועצו של ראש הממשלה) ושיחות עם קולין פאוול שהגיע לביקור במזרח התיכון.²⁸

ב-3 ביוני 2003 התקיימה פגישה חגיגית בין אריאל שרון לבין אבו מאזן באתר הנופש המצרי בשארם-א-שייח, וב-4 ביוני בעקבה הירדנית, שם שני הצדדים החליטו על יישום משותף של מפת הדרכים. השלב הראשון במפת הדרכים מדבר על ויתורם של הפלסטינים על השימוש באלמנטים, לרבות התקפות טרור על מטרות ישראליות. ואילו על הישראליים להקפיא את הבניה בישובים יהודיים חדשים בשטחי האוטונומיה ולסלק את המאחזים הבלתי חוקיים. (לפי הבנתם של הרשויות בישראל, אלה ישובים שקמו ללא היתר, לאחר עלייתו של שרון לשלטון במרץ 2001). השלב השני, שמימושו היה צריך להסתיים עד סוף 2003, עניינו בהקמתה של מדינה פלסטינית “גבולות זמניים”. לשלב השלישי, שאמור היה להמשך עד שנת 2005, נדחה הדיון בעניינים החשובים ביותר, ביניהם הגבולות הסופיים, מעמדה של ירושלים, בעיית הפליטים ועוד. הקונפליקט אמור היה לבוא אל קצו עם החתימה על חוזה השלום.

לדעת הפרשנים הישראליים דאז, החלטות הפסגה בעקבה הן למעשה (דה פקטו) סיום האינתיפאדה הפלסטינית. הסיבה העיקרית בגללה הסכים שרון לפתרון שכלל את כינונה של המדינה הפלסטינית היה הרצון לשמור על אופייה היהודי של מדינת ישראל. עבור הפלסטינים, היה זה ניסיון לצאת מן הבידוד המדיני. עבור האמריקאים, הייתה זו הצלחתה האפשרית של מפת הדרכים, שהפיחה את תקוותם להשיג עבור וושינגטון את תמיכתן של מדינות ערב בעניין קבלתו העתידית של הממשל העיראקי החדש.²⁹

הקמת ממשלתו של אבו מאזן, פגישתם של ראשי הממשלות של ישראל ושל האוטונומיה הפלסטינית בימים 3 ו-4 ביוני 2003, כמו גם תחילת פינוים ע"י צה"ל, ביוני 2003, של אחדים מן המאחזים בשטחי יהודה ושומרון, הכרזת ההודנה (שביתת נשק למשך 3 חודשים) ע"י הפתח והחמס והג'יהאד, ביום 29 ביוני 2002, העברת השליטה בבית לחם ועזה לפלסטינים ע"י צה"ל בימים הראשונים יולי 2003 כמו גם השחרור מבתי הכלא הישראליים של קבוצת פלסטינים המונה כ-350 איש (מתוך כ-6,000 אסירים) נראו כמאשרים את נכונותם של שני הצדדים לפתוח בדיאלוג מדיני של ממש.³⁰

על מימושן של הצעות השלום האמריקניות הקשו גם

גורמים אובייקטיביים, כגון אבדן אמונם של הישראליים בכנות כוונות השלום של הרשות הפלסטינית (במיוחד העובדה שחרף הבטחותיו הקודמות של ערפאת, לאבו מאזן לא ניתן השלטון במלואו), התנגדות הולכת וגדלה מצד המתישבים היהודים לפנות את המאחזים, כמו גם פעולתם של ארגוני טרור פלסטינים, אשר מתוך חשש לצמצום השפעותיהם באוטונומיה, הגבירו באופן ניכר, החל מאוגוסט 2003 את התקפות הטרור נגד הישראליים. סחרור הטרור השב ונשנה גרם למתחים בזירה הפוליטית באוטונומיה הפלסטינית. נוכח העיכוב ביישומה של מפת הדרכים מצד אחד, והעדר תמיכתו של ערפאת בקו המדיני של ממשלתו מצד שני, ב-6 בספטמבר 2003 הגיש אבו מאזן את התפטרותו. לתפקיד ראש הממשלה החדש של פלסטין בקש ערפאת למנות את אבו עלא. הממשלה הורכבה כבר ב-12 בנובמבר 2003, לאחר שאבו עלא ויתר על זכותו לאיש את המשרות הקשורות בביטחון והגנה, אותן השאיר כמחווה לערפאת. התמנותו של אבו עלא לתפקיד ראש הממשלה חלה בתקופה בה נציגי הממשל הישראלי הצהירו באופן רשמי, שאין להם כל אשליה באשר לעמדתו והשפעתו של ראש הממשלה הפלסטיני החדש.³¹

בניסיון לפרוץ את המבוי הסתום אליו נקלעו ישראל והאוטונומיה הפלסטינית לאחר פרישתו של אבו מאזן, יצאו, באמצע אוקטובר 2003, יוסי ביילין, אחד מאדריכלי הסכם אוסלו ושותפו הקרוב של ערפאת, יאסר עבד רבו, בתכנית שלום שזכתה לכינוי יוזמת ג'ינבה. התכנית הזו, בין היתר, ויתור מצד ישראל על זכותה בהר הבית, בתמורה לויתורם של הפלסטינים על זכות השיבה וחילופי שטחים באזור הגבול, באופן כזה שגושי התיישבות יהודיים גדולים יישארו בצד הישראלי של הגבול. למרות שהחותרים הרשמיים על יוזמת ג'ינבה הופיעו כאנשים פרטיים, ללא ייפוי כוח לניהול שיחות שלום בשם ממשלותיהם, נציגי הממשל העולמי נפגשו עמם, לרבות פוליטיקאים אמריקנים כמו מזכיר המדינה, קולין פאוול, ששיגר איגרת מיוחדת לחותרים על יוזמת ג'ינבה, ומזכיר ההגנה פ. וולפוביץ, שהזמין אותם לשיחות בווינגטון.³²

ניסיון אחר להחיות את תהליך השלום, בהסתמך על הצעתו של הנשיא בוש, היה העלתה של רוסיה, בשם הקווארטט, את פרויקט מפת הדרכים לדיוני מועצת הביטחון של האו"ם. אף על פי ש-19 בנובמבר 2003 התקבלה במועצת הביטחון החלטה מס' 1515, התומכת בתוכנית השלום למזרח התיכון, הצדדים בקונפליקט, ובמיוחד ישראל, בהצביעה על החרפת המצב בשטח, הפגינו איפוק ביחס לאפשרות יישומה של תוכנית השלום האמריקנית.³³

ד. שינוי המדיניות של ארה"ב ביחס לקונפליקט במזרח התיכון שנת 2004

1. תכנית שרון

סיומה של שנת 2003 התאפיינו, מצד אחד, בהתקפות טרור פלסטיניות חוזרות ונשנות ופעולות תגמול ישראליות, שכללו בין השאר את חיסולם הפיזי של המנהיגים של ארגוני הטרור, בעיקר של החמאס והג'יהאד האסלאמי,

November 20, 2003,
<http://newsfromrussia.
com/main/2003/11/20/
51375.html>

"Disengagement Plan",³⁴
<http://www.pbs.org/
newshour/bb/middle_east/
july-dec03/sharon_12-18.
html>

"Q&A: Bush Endorses
Sharon's Plan", April 15,
2004, <http://news.bbc.
co.uk/1/hi/world/middle_
east/3462461.stm>

N. Sharansky, "The Case
For Democracy: The
Power of Freedom to
Overcome Tyranny and
Terror", 2004; T. Barry,
"Politics-US: A Meeting of
Minds and Policy", <http://
www.ipsnews.net/
interna.asp?idnews=
27345>; Leading article:
"A Well-Timed Exit", *The
Sunday Times* -- *Com-
ment*, November 14,
2004, <http://www.
timesonline.co.uk/article/
0,,2088-1357659,00.
html>; J. Zacharia, H.
Keinon, "Bush: Peace De-
pends on Democratic PA",
The Jerusalem Post, No-
vember 13, 2004, <http://
www.jpost.com/servlet/
Satellite?pagename=
JPost/JPArticle/Printer&
cid=1100332500649&p
=1078027574121>; T.
Barry, "Natan Sharansky
and US Israel Policy", Feb-
ruary 8, 2005, <http://
www.antiwar.com/orig/
barry.php?articleid=
4755>

2. יחסה של ארה"ב לתמורות שחלו באוטונומיה לאחר מותו של ערפאת

מערכת הבחירות לנשיאות בארה"ב בסוף שנת 2004, הסיטה במידה רבה את תשומת לבו של הממשל האמריקני מנושא הקונפליקט הישראלי-פלשתיני. מצב זה השתנה לחלוטין בעקבות מותו של ערפאת ב-11 בנובמבר 2004. הסרת המחסומים מתהליך השלום באה בעת ובעונה אחת עם היבחרו בשנית של ג'ו. בוש לנשיאות ארה"ב. בנסיבות החדשות האמריקאים הצהירו על תמיכתם בתמורות הדמוקרטיות באוטונומיה הפלשתינית, וגם בנשיא החדש שנבחר באורח דמוקרטי. להערכתה של וושינגטון, אם ניתן יהיה לשוב ולהחיות את *מפת הדרכים*, הרי שיש סיכוי של ממש לא רק לסיום הקונפליקט הישראלי-פלשתיני, אלא גם להקמתה של עוד מדינה אחת, מלבד ישראל, כמו-דמוקרטית, באזור. לפי ראייה זו, קיים סיכוי סביר להתגשמות חזונו של הנשיא בוש בדבר התרחבותה של הדמוקרטיה במזרח התיכון גם אל מדינות ערביות נוספות. הבחירות הדמוקרטיות לנשיאות שהתקיימו באוטונומיה הפלשתינית ב-9 בינואר 2005, בהם ניצח ראש הממשלה לשעבר אבו מאזן, הן מנקודת מבטה של וושינגטון גורם המאשר את הצלחתה של האסטרטגיה בה נקט הנשיא בוש. התהליכים המתרחשים בלבנון, סוריה ומצרים מאפשרים לווינגטון לטפח את התקווה שהתהליך שהחל במתקפה על עיראק יכלול גם את המדינות הללו.

רבים מן הפרשנים הישראלים מציינים כי מדיניות ארה"ב במזרח התיכון בנושאים מהותיים רבים – זאת למרות פרישתם לאחרונה מן הממשל של כמה מן הנציגים הבולטים של הזרם הניאו-קונסרבטיבי – תואמת את חזון עתידו של האזור אותו ביטאו ראשי הממשל הישראלי. הדבר מצא את ביטויו גם בקבלת הפנים החמה בה זיכה הנשיא בוש את ספרו של השר הישראלי נתן שרנסקי, שכותרתו *The Case For Democracy*, המניח כי התמורות המתחוללות במזרח התיכון יוצרות הזדמנות לשלום בין מדינות האזור.³⁶

כמו גם בהתעניינותו ההולכת וגוברת של העולם ביוזמת גינבה, מצד שני.

התגברותו של הטרור כמו גם הניסיון לכפות על ישראל את קבלתם של פתרונות השלום המוצעים על ידי חותמי יוזמת גינבה, נתקלו בחשש מצד שלטונות ישראל. לפי הערכתם של חלק מן הפרשנים הישראלים, החשש היה שהליכוד, שהיה אז בשלטון, עלול לאבד את היוזמה הפוליטית לטובת כוחות האופוזיציה. (מנהיג תנועת העבודה והעומד בראש האופוזיציה בכנסת, שמעון פרס, גילה יחס חם כלפי יוזמת גינבה). במצב זה, בדצמבר 2003, ראש הממשלה אריאל שרון הציע ליישם תוכנית היפרדות חד צדדית של ישראל מן האוטונומיה הפלשתינית. התוכנית כללה, בין היתר, הפרדה באמצעות חומה (שנבנתה החל משנת 2002) של מדינת היהודים מאדמות פלשתיניות ופינויים של הישובים היהודיים מחבל עזה ומצפון השומרון.³⁴

ב-14 באפריל 2004, בעת פגישתו בווינגטון עם ראש ממשלת ישראל, הביע הנשיא בוש את תמיכתו בתוכנית שרון, וקבע שזהו הצעד הראשון בדרך ליישומה העתידי המלא של *מפת הדרכים*. עצם תמיכתו של נשיא ארה"ב בתוכניתו של שרון, וכן הודעתו הפומבית כי בזמן התנתקותה של ישראל מפלשתיין יש לקחת בחשבון את השינויים הדמוגרפיים שנוצרו בשטחי ישי"ע במהלך ארבעת העשורים האחרונים הן עובדות מהותיות ורבות חשיבות. התבטאויות אלה הובנו ע"י הממסד הישראלי כהכרה דה פקטו בזניחת גבולות 1967, שתאפשר את השארתם של רבים מן הישובים היהודיים ביהודה ושומרון (ביניהם אריאל, מעלה אדומים וגוש עציון) בצד הישראלי של הגבול העתידי. ואילו נציגי הממסד הפלשתיני הבינו, שהחלפת *מפת הדרכים* בתוכנית שרון, פירושה קיצו של תהליך השלום באזור. ישנן ראיות רבות לכך שתמיכתו החד משמעית של נשיא ארה"ב בהצעתו של שרון, כוונתה הייתה לאלץ את הממסד הפלשתיני לבצע שינויים באוטונומיה, בראש ובראשונה סילוקו של יאסר ערפאת מן השלטון.³⁵

**כל שעל ישראל לעשות הוא לתאם את מערכת היחסים שלה עם וושינגטון על בסיס
מחירי הנפט בשוק העולמי.**

בלאנש למברט (Lambert), סנטור, ארקנסו.